

A katolikus házasságok termékenysége.

Kovács Alajos dr. előadása.

Az emberiség továbbélésének és számbeli fejlődésének alapsejtje a házasság, illetőleg a család. A házasságból származó gyermekek viszik tovább az emberiséget, a nemzetet és a különböző vallásközösségeket is. A házasságnak legfőbb célja gyermekek világra hozatala, felnevelése, hogy a továbbfejlődés biztosítható legyen. Ahol a továbbfejlődésnek ez az alapsejtje, a család, bármi okból beteg, mert nem teljesíti azt az alapvető kötelességét, hogy a továbbfejlődést szolgálja, ott már nagy bajok vannak, mert veszedelembbe kerül nemcsak a szaporodás, hanem egyenesen a nemzetnek, vagy vallásközösségnek a léte is.

A katolikus egyház fokozott mértékben ismerte fel a családnak a jelentőségét és Krisztus azért is emelte a házasság intézményét szentségi magaslatra mert, benne látta a megújulásnak sőt a fejlődésnek és szaporodásnak a biztosítását. Azokban a családokban, amelyekben az igazi vallásosság megvan, fel is ismerik az isteni rendelésnek a szerepét és mint a magyar ember mondja: „Isten áldásának” tekintik a gyermeket és nem félnek a gyermekek nevelésével járó sok fáradtságtól és költségtől, örömeiket találják abban, hogy minél több gyermek zsongja körül a házat, akik kis korukban sok-sok vidámságot és busz-

keséget jelentenek a szülőknek, felnőtt korukban pedig lelki nyugalmat és alkonyuló életüknek sokszor biztosítékát is. Van valami abban, hogy a katolikus házasságok tényleg termékenyebbek a protestáns házasságoknál. Természetesen, mint minden szabály alól, itt is vannak kivételek, de a statisztika is bizonyítja, hogy nemcsak nálunk Magyarországon, hanem sok helyen külföldön is, ott, ahol a katolikus nép vallásossága még fennáll, a katolikusok házasságainak termékenysége jóval nagyobb, mint a protestánsoké. Ez a helyzet pl. kimutathatólag Németországban és Hollandiában is. Franciaország mindenestre az ellenkező példa, de tudjuk viszont azt is, hogy Franciaország katolikus népének a többsége úgyszólván csak névleg katolikus, itt a racionalizmus, sőt a hitetlenség még a nagy francia forradalom hatására rendkívül el van terjedve. Meg is látszik ez a népesség szaporodási viszonyaiban; Franciaország” éppen ennek folytán már évtizedek óta, mondhatni, több mint egy évszázad óta, valóságos kiáltó példája az istehnélküli házasság csődjének és az ezzel járó elnéptelenedésnek.

Magyarországon sem lehet közömbös az, hogy a katolikus házasság hogy tölti be hivatását a nemzet szaporításában; hiszen a katolikusok az ország népességének kétharmadát teszik. Ha tehát a katolikusok szaporodása megtorpan vagy éppen fogyásba mégy át, azt a protestánsok bármilyen nagyarányú szaporodása sem tudja pótolni vagy kiegyenlítem és így a magyar nemzet számbeli súlya is csökken. Eddig a katolikus magyarság még mindig felette áll a protestánsok fejlődési tempójának, feltűnő jelek vannak azonban

arra vonatkozólag, hogy a katolikusoknak ez az előnye a protestánsok felett fokozatosan visszafejlődik, sőt a katolikusok szaporodása maga is nagy mértékben kisebbedik. A kilátások tehát mindig rosszabbak és rosszabbak lesznek a nemzet jövő fejlődésének szempontjából. Ezekre a szomorú jelenségekre kívánunk rámutatni a statisztikának meg nem cáfolható számaival s felhívni azokat, akiket illet, hogy igyekezzenek a közeledő vészt feltartóztatni és amennyire emberi erőtlől lehetséges, a házasságot igazi hivatásának, rendeltetésének visszaadni.

Hogy a katolikusok szerepét a nemzet fejlődésében tisztábban láthassuk, első sorban egy pillantást kell vetnünk a nemzet egészének szaporodási viszonyaira is. A természetes szaporodás tudvalevőleg a születések és halálozások különbözetéből áll elő. Normális szaporodásnak azt szoktuk tekinteni, ha a szaporodási arányszám ezer lélekre évenként 10 körül van, vagy tízévenként kb. 10%-ot tesz. Első tekintetre ez a szaporodási arány alacsonynak látszik, de évtizedek és nemzedékek folyamán a népesség tekintélyes arányú megnövekedésére vezet. Tízévenként 10%-os népnövekedés mellett ugyanis a népesség már 72 év alatt megkétszereződik, tehát pl. 10 millióból 72 év múlva már 20 millió, 144 év múlva 40 millió és 216 év múlva már 80 millió lesz és így tovább. Ha a fejlődésnek ez a menete szakadatlanul ilyen arányban tartott volna a honfoglalás óta, a magyarság ma már előzőnlötte volna a Kárpátok medencéjét. Ha csak 100 ezer honfoglaló magyart tételezünk fel, ez a szám egyenlő következetes fejlődés mellett több mint

másfélmilliárd emberre szaporodott volna meg. A természet és a történelem mindenestre gondoskodott arról, hogy ez a nagy szaporodás ne következék be; nálunk magyaroknál, sajnos, sokkal nagyobb mértékben gondoskodott, mint más nemzeteknél, amelyek a középkorban még a magyarsággal egyenlő számúak voltak, ma pedig sokszorosan, tízszeresen is nagyobb számmal találhatók a földkerekségen, mint a magyarok. Anynyi azonban tény, hogy az utolsó 100—150 év alatt, amióta a népszámokról biztosabb adataink vannak, a magyarság fejlődése nem maradt el más népek szaporodása mögött és viszont az is megállapítható, hogy a fehér fajnak szaporodási viszonyai nagyban-egészben e körül a már említett évenkénti 1%-os arány körül mozogtak. Ez a fejlődés azonban a fehérfajú országok legnagyobb részében csak az első világháborúig tartott, azóta úgyszólván mindenütt s így nálunk is a szaporodási arálynak jelentékeny összezsugorodása következett be, mégpedig főképpen a születések megcsappanása folytán. A régi Nagy-Magyarországon még közvetlenül a világháború előtt is ezer lakosra számítva 34 volt a születési arány, kb. ugyanennyi volt a trianoni területen is. A háború utáni első évötödben ez az arányszám 29.4-re csökkent, a következő évötödben, 1926 és 1930 között 26.0-re, 1931—35. években az átlag már csak 22.0 volt és 1939-ben ugyanezen a területen csupán 19.6. Minthogy pedig a halálozási arálynak csökkenése a születések apadásával nem tudott lépést tartani, a természetes szaporodás, amely a világháború előtt ezer lélekre 11—12 volt évenként, 1938-ig fokozatosan lecsökkent

57-re. Az anyaországhoz visszatért területek számbavételével 1940-ben és 1941-ben némileg növekedett a szaporodási arány (1941-ben a Délvidék nélkül 6.4), de természetesen messze áll az első világháború előtti aránytól. Kevés vigasztalás, hogy a nyugateurópai államokban ez a szaporodásbeli csökkenés sok helyen, mint Svédországban, Belgiumban, Angliában, Svájcban stb. még nagyobb mértékben következett be, ellenben a közvetlen szomszédos országokban, így Romániában és a volt Jugoszláviában a szaporodás még sokkal magasabban áll, mint nálunk.

Szaporodás még mindenestre mutatkozik hazánkban és a legtöbb nyugateurópai országban is, (csak Franciaország kivétel), de a veszedelem abban van, hogy most már legtöbb helyen nemcsak a születési arány, hanem maga a születéseknek abszolút száma is csökken, ami már magában hordja a jövő visszafejlődés csiráját. Bizonyos idő múlva ugyanis felnőtt korba mindig kisebb és kisebb számú ember kerül be, a fogyásnak tehát matematikai bizonyossággal be kell következnie.

Sajnos, a születéseknek ez a fogyása a katolikusoknál épúgy bekövetkezett, mint a vallásfelekezetenél. A trianoni területen 1921-ben még 255.453 gyermek született élve. Ebből római katolikus volt 169.670, görög katolikus pedig 7821 1938-ban, tehát 17 év múlva ugyanezen a területen már csak 182.206. volt az élveszületések száma, amiből a római katolikusokra 121.387, a görög¹ „katolikusokra pedig 6389 születés esik. Az összes születések „száma 28.7%-kal csökkent a római katolikusok születési száma pedig 28.5%-kal, alig van tehát különbség; csak a görög kato-

ükus születések fogyása kisebb mérvű, csupán 18.3%. Az is késégtelen, hogy a római katolikusok születési száma 1938-ig nagyobb mértékben csökkent, mint a reformátusoké. Az újabb évek adatait nem lehet összehasonlítani a régebbiekkel, mert a számok most már az örvendetes országgyarapodás után más területre vonatkoznak, nem valószínű azonban, hogy az arányok lényegesen változtak volna.

A születéseknek a lélekszámhoz való viszonyítása csak egészen nyersen adja meg a születési arányt országonként, vagy vallásfelekezetenként stb., mert nem számol a népességnek kor szerinti megoszlásával, ami elég különböző lehet az egyes országokban vagy vallásfelekezetenként. Finomabban mutatja a születési arány különbözőségét, ha a születéseket a szülőképes korú nők számához viszonyítjuk, vagy pedig — minthogy a születések 90%-ánál nagyobb része házasságokból származik, a törvényes élveszülöttek számát viszonyítjuk szülőképes korú férjes nők számához. Ezen az úton is hasonló eredményekhez jutunk, mint az előbbi nyers arányszámításnál, a különbség csak az, hogy ezek a viszonyítások még nagyobbnak mutatják a születések számának csökkenését, mert a szülőképes korú nők száma még nagyobb mértékben növekedett, mint az összes népesség; hasonló szaporodási akarat mellett tehát a születések számának még növekedni és nem csökkenni kellett volna. Mind a két számítási mód, amelyet eddig említettem, csak az évenkénti születési valószínűséget mutatja, nem pedig azt, hogy egy-egy házasságból átlagosan hány gyermek születik, és ez az arányszám az idők fo-

lyamán hogyan változik. Erre, vagyis a házassági termékenységnek megállapítására ismét két szokásos mód kínálkozik, az egyik a népszámlálás alkalmával kérdezi a férjes nőktől a született és életben lévő gyermekek számát, a másik módszer pedig a férjes nők elhalálózása alkalmával teszi fel ugyanezt a kérdést. Mindenesetre az utóbbi módszer a tökéletesebb, mert ennél már befejezett házasságokról van szó, míg a másik a fennálló és esetleg még később gyermeket produkáló házasságokról is begyűjti az adatokat, tehát a be nem fejezett házasságokról is, ami az átlagos számot meghamisítja. Ezt a hátrányt azonban ellensúlyozni lehet azzal, ha az adatokat a házasságok tartama és a férjes nők kora szerint csoportosítjuk. Az elhalálózás alkalmával történő adatgyűjtésnek mégis hátránya az említett előnye mellett, hogy évenként a házasságok csak egy kis részéről kapjuk meg az adatokat; évek hosszú során át történő megfigyelésnél azonban ez a hátrány kiküszöbölődik.

Magyarországon a statisztika a házassági termékenységet mindkét módszer szerint számba veszi. Ennek a két adatgyűjtésnek az eredményeit óhajtjuk ismertetni országosan és különösen a katolikusokra vonatkozólag. Az 1920. évi népszámlálás szerint az akkor élő férjes nők házasságából — száz házasságot számítva, hogy tört számokkal ne kelljen operálni — átlagosan 362 gyermek született. Ez az arányszám a következő népszámlálásnál 327-re szállt le, tehát 10 év alatt kb. 10%-kal. Kétségtelen, hogy a római katolikusok, még inkább a görög szertartású katolikusok arányszáma ezt az országos átlagot meghaladja. Az

előbbi 1930-ban ugyanis 336, az utóbbi pedig 398 volt, ugyanakkor a reformátusoké 320-at, az evangélikusoké pedig 315-öt tett. Ugyanezek az arányszámok 10 év előtt még így alakultak: római katolikus 372, görög katolikus 410, református 346, evangélikus 354. E szerint a tíz évi csökkenés a római katolikusoknál 36, a görög katolikusoknál 12, reformátusoknál 26, evangélikusoknál 29 egységet tett. Legnagyobb mérvű csökkenés az evangélikusoknál és a római katolikusoknál volt, míg a reformátusok s különösen a görögkatolikusok arányszáma kevésbé ment lejjebb. *A római katolikusok és a reformátusok arányszáma között 1920-ban még 26 egység volt a különbség a római katolikusok javára, 1930-ban már csak 16.* Kétségtelen tehát, hogy a római katolikusok előnye a reformátusok fölött a születések tekintetében fokozatosan gyengül. El lehetünk készülve arra, hogy ha az 1941. évi népszámlálás adatai feldolgozottnak, az adatok a katolikusok előnyének újabb összezsugorodását fogják mutatni. Ennek a folyamatnak az okát teljes határozottsággal nem lehet megállapítani. Része lehet ebben a katolikusság területi elhelyezkedésének is, mert a lakosság legnagyobb részét tevő római katolikusok főképp az ország nyugati részein helyezkednek el és itt jobban ki vannak téve annak az áramlatnak, amely nyugat felől halad tovább kelet felé. Másrészt a római katolikusok városbatódulása a legnagyobb mértékű, már pedig a házasságok terméketlensége, illetőleg kevés gyermekűsége a városokban terjed leginkább. Elég legyen felhozni azt az adatot, hogy *1920 és 1930 között a városokban már csak 3.8% volt a*

természetes szaporodás aránya, ellenben a ialva-kon még mindig 12.6%. Minél nagyobb része kerül tehát a katolikus népességnek a városokba, annál nagyobb része, veszi el szaporodó képességét. Különösen a főváros az, amely ezt a gyermekpusztító mótelyt terjeszti. De ez is csak a legutolsó két évtized bűne. Budapesten 1900 és 1910 között jóval kisebb lakosság mellett még 65.678 volt a születési többlet, vagyis 9.0%, 1920 és 1930 között pedig, tehát ugyancsak 10 év alatt, már csak 531-gyel növekedett természetes úton Budapest lakossága. Ha nem lett volna közel 76 ezer főnyi bevándorlás, a főváros lakossága ma már teljesen megállapodott volna. A főváros külvárosainak tekinthető városokban és községekben, amelyeknek lélekszáma még erősebben növekszik bevándorlás útján, hasonló a helyzet.

A születések számának korlátozása tehát első sorban a városok bűne, ami abból is látszik, hogy a városias foglalkozásokban csökkent leginkább a házasságok átlagos születési száma is. A városias foglalkozásokban eredetileg is jóval kisebb volt a házasságok termékenységű száma; 1920-ban pl. az iparforgalmi népességben, amelyhez a bányászat, ipar, kereskedelem és hitel, végül a közlekedés tartozik, 1920-ban 100 férjes nőre 305 született gyermek esett, ez a szám 10 év alatt 265-re csökkent le, vagyis 40 egységgel. Ugyan-ebben a két évben az őstermelés arányszáma volt 406, ill. 378, itt tehát a csökkenés a nagyobb szám mellett is csak 28. Az őstermelő népesség e szerint nemcsak mind a két évben jóval nagyobb számot mutat az országos átlagnál és természetesen az iparforgalmi népesség arányszámánál is,

de sokkal kisebb mértékben esik áldozatul ennek a kárhuzatos irányzatnak. Nem szabad elhallgatnunk, hogy maga az értelmiség is nagy mértékben hozzájárul ehhez a szomorú eredményhez. Az ú. n. közszolgálat és szabad foglalkozások csoportjában 100 férjes nőre már 1920-ban is csak 256 született gyermek esett, 1930-ban pedig már csak 225. Ezek az adatok 1930-ig mutatják a születési arányszámnak a csökkenését a főbb foglalkozási csoportok szerint; újabb adatokat csak az 1941-es népszámlálás most folyó feldolgozása után fogunk kapni, de más adatok is mutatják, hogy a városi foglalkozásokban azóta is erősebb mértékben csökkent a házasságok termékenysége. Szél Tivadar adatai szerint¹ az ezer lélekre eső élveszületések száma volt az 1930/31. évek átlagában az őstermelésben 28.2 az ipar-forgalomnál 26.6 és az értelmiségnél 15.7. Ugyanezek az arányok négy év múlva már következőképp alakultak: 25.2, 19.4 és 12.7; az esés eszerint az ipar-forgalomban a legrohamosabb.

Visszatérve a népszámlálásnál szerzett adatokra, mindenesetre ezek is mutatják, hogy a latin és különösen a görög szertartású katolikusok házasságai kétségtelenül termékenyebbek az országos átlagnál. Míg az országos gyermekszületési átlag 100 házasságra, mint láttuk, 327, ez a szám a latin szert, katolikusoknál 336-ra, a görög szert, katolikusoknál 398-ra megy fel. A foglalkozásnak azonban a katolikus népességben sokkal nagyobb szerepe van a házassági termékenység

¹ Az iparosodás hatása a népesedésre és a népmozgalmra. Magyar Statisztikai Szemle 1937. 531. lap.

arányszámának módosításában, mint a hitfelekezeteknél. Már a nagy társadalmi osztályok szerint való felosztás is mutatja ezt a különbséget. Az önálló csoportjában, ahová főképp a birtokosok, önálló iparosok és kereskedők, az értelmiségből pedig a szabad foglalkozásúak tartoznak, a termékenységi arányszám országosan 349. A latin szert, katolikusok körében az önálló csoportjában ugyanez az arányszám 365, tehát 17 egységgel magasabb. Ellenben a segédszemélyzet körében, ahová a statisztika a gazdasági cselédeket és munkásokat, az iparossegédeket, gyári munkásokat, napszámosokat stb. sorolja, az országos arányt, amely 326, a latin szert, katolikusok már alig haladják meg (327), ami azt mutatja, hogy *az elproletárosodás a katolikus népesség házassági termékenységét gyorsabban rontja meg, mint a más vallásúakét.* Még jellemzőbb, hogy az értelmiségi osztályt képviselő tisztviselők körében a latin szert, katolikusok házassági termékenységének arányszáma nemcsak az országos átlagnál (176) kisebb (174), hanem még a reformátusokénál is (181). Szomorú jellemzést ad ez a szám az értelmiségi osztályba kerülő katolikusokról; kiderül, hogy a latin szert, katolikusságnak eredetileg magával hozott nagyobb termékenysége az értelmiségi osztályban a legnagyobb mértékben csap át a terméketlenségbe. Ha tehát a vallásosságnak szerepet adunk a házassági termékenység megmagyarázásánál, kénytelenek vagyunk megállapítani, hogy a katolikus értelmiség vallásos élete, erkölcsi felfogása ebben a tekintetben gyengébbnek mutatkozik a protestánsokénál. Igaz, hogy az evangélikus értelmiség arányszáma valamivel ki-

sebb, mint a római katolikusoké (171), de viszont itt nem mutatkozik olyan nagy különbség a falusi és városi jellegű foglalkozások házassági termékenysége között. Némileg vigasztaló, hogy a görög katolikusok mind a három társadalmi csoportban első helyen állanak, az ő arányszámikon is meglátszik azonban a városiasodás termékenység-csökkentő hatása.

A házassági termékenységnek a főbb foglalkozási csoportok szerint való vizsgálata a katolikusok szempontjából a következő érdekes eredményekre vezet: Amint már többször említettük, a 327-es országos aránnyal szemben a latin szert, katolikusok házassági termékenységének jelző száma 336. A latin szertartású katolikusok ezt az előnyt nem minden foglalkozási csoportban érik el. Két olyan foglalkozási csoport van, amelyben a latin szertartású katolikusok termékenységi arányszáma az országos átlag alatt marad. Az egyik a kereskedelem és hitel, ahol az országos arányszámmal, 233-mal szemben a latin szert, katolikusok csak 230-at érnek el, a másik pedig a közszolgálat és szabadfoglalkozások csoportja, tehát a tulajdonképeni értelmiségé; itt a 225-öt tevő országos aránnyal szemben a latin szert, katolikusoké csak 224. A többi foglalkozási csoportban a latin szert, katolikusok arányszáma mindenütt magasabb az országos átlagnál. Ezek az adatok ismét megerősítik azt az előbbi megállapításunkat, hogy a *latin szert, katolikusok a városiasodás folytán sokkal nagyobb mértékben esnek áldozatul a születéscsökkentés kárhozatos és nemzetrontó szokásának, mint a vallásfelekezetek*, hiszen éppen a két legvárosia-

sabb foglalkozásban, a kereskedelemben és a tulajdonképeni értelmiségben esnek az országos átlag alá. A görög katolikusok házassági termékenysége még egyelőre magas és foglalkozásonkint is a legtöbb esetben megtartja elsőbbségét. Majdnem érintetlennek látszik pl. az őstermelésnél, ahová különben legnagyobb részük tartozik; itt a 378-at tevő országos aránnyal szemben a görög katolikusok aránya 448. De már a kereskedelemben foglalkozó görög katolikusoknál az arányszám 233-ra esik le, ami az országos átlagot sem haladja meg. Egyelőre még az értelmiségi osztályban is elég magas az arányszámuk (274), legalább is az országos átlaghoz képest (225), de még így is messze áll az őserőt képviselő agrárnépeség arányszáma mögött.

Módunkban volna még az egyes foglalkozásokon belül a foglalkozási viszony szerint is vizsgálni az arányszámok alakulását, de itt csak egy pár kirívó adatra mutatunk rá. Legérdekesebb az őstermelő lakosság birtokos és birtoktalan része házas termékenységének alakulása. A kisbirtokos parasztság arányszámai a birtokterülettel párhuzamosan csökkennek. Országosan az 50—100 holdasok arányszáma ugyanis 416, a 10—50 holdasoké 376, a 10 holdon aluliaké pedig 374. A latin szert, katolikusok körében ezek az arányszámok hasonló alakulást mutatnak, de minden kategóriában magasabbak, így következnek egymásután: 450, 400 és 388. Legmagasabbak természetesen az arányszámok a görög katolikusoknál, ahol így sorakoznak: 566, 487, 444. A csökkenő irányzat tehát itt is megvan. Ellenben érdekes, hogy a reformátusoknál a legkisebb birtokká te-

gória arányszáma magasabb, mint a 10—50 holdasoké; t. i. így következnek egymásután az arányszámok: 368, 327, és 337. Azt is bizonyítják ezek a számok, hogy a birtoknagyság csak a parasztbirtokosoknál van befolyással a házassági termékenység növelésére. A 100 holdon felüli birtokosoknál, akiknek már csak igen kis része parasztszármazású, a birtoknak a nagysága nem hat buzdítólag a gyermeknevelésre, mert itt már viszont az igények aránylag erősebben nőnek, s ezek akadályozzák a gyermek-születéseket. Régi nemesi osztályunk, amely a középbirtokosságot alkotta, még két három nemzedékkal ezelőtt híres volt szaporaságáról, ma már itt a gyermek-születési átlag száz házasságra számítva csak 338 és a régi szaporaság maradványát az a szám mutatja, hogy a 60 éven felüli közép- és nagybirtokos nőknél még 545 a termékenységet mutató szám.

A mezőgazdasági népesség körében minden eddigi adat és tapasztalat szerint a gazdasági cselédek a legszaporábbak. Országos átlagban 421 a termékenységi arányszámuk, itt azonban az az érdekes jelenség mutatkozik, hogy a latin szert, katolikus gazdasági cselédeknek ez az arányszáma (419), kisebb az országos átlagnál és arányukat még a református gazdasági cselédek is (423) meghaladják. Ennek az a magyarázata, hogy a latin szert, katolikus gazdasági cselédek túlnyomólag az ország nyugati részén, a Dunán túl vannak, a reformátusok pedig inkább az amúgyis szapora keleti részeken. Látszik tehát, hogy a tájnak milyen befolyása van a házassági termékenység kialakulására. A vallás és a vallásosság-

gal szemben való magatartás mellett döntő befolyása van a tájnak és az abban kialakult általános szokásoknak és életmódnak is a házassági termékenységre. Ugyanezt bizonyítja a városba tódulásnak is csökkentő hatása.

A házassági termékenységre jellemző adat az is, hogy mennyi a fennálló házasságok közül a gyermektelen, azután az 1, 2, 3, stb. született gyermeket felmutató házasság. Országos viszonylatban az 1930. évi népszámlálás azt találta, hogy az akkor fennállott házasságoknak 17.1%-a teljesen gyermektelen. Minden hetedik házasság olyan tehát, amelyik egyáltalán nem produkál gyermeket. Majdnem hasonló arányban, 16.9 százalékban vannak az egy-gyermekes családok, a házasságoknak 16.5%-a pedig éppen csak a két szülőt pótolja a két gyermekkel. *A házasságoknak e szerint valamivel több, mint fele egyáltalán nem járul hozzá a nép szaporításához.* Még a háromgyermekes családoknak egy része is olyan, amelyik nem vesz részt a nemzet szaporításában, mert gyermekeik egy része felnőtt kora előtt elhal, úgyhogy a helyzet az, hogy a házasságoknak csak valamivel több, mint egy harmadrészét lehet olyannak tekinteni, amelyik komolyan hozzájárul a szaporításhoz, ezek szinte pótolják a többiek, a nagyobb rész mulasztását. Egyelőre még megnyugtató, hogy a katolikus népesség ebbeli kötelességét nagyobb mértékben teljesíti az országos átlagnál. *A gyermektelen, az egy- és két-gyermekkel bíró házasságok aránya ugyanis a katolikus népesség körében kisebb, mint országos átlagban;* még pedig a latin szert, katolikus házasságok közül gyermektelen 167%, a görög-

katolikus házasságok közül pedig csak 15.4%. Az országos arány, amint láttuk, 17.1. Ellenben sok gyermekes, tehát hatnál több gyermeket produkáló család országos átlagban a házasságoknak 20.1%-a; a latin szert, katolikusok körében ez az arányszám 20.9, a görög katolikusoknál pedig 287%.

Az eddigi adatok, amelyeket ismertettünk, mind a fennálló házasságokra vonatkoznak. Már a bevezetésben említettük, hogy ezek nem mutatják a házasságok egész termékenységét, mert hiszen a fennálló házasságokból még születhetik gyermek, összehasonlításra mindenesetre alkalmasak, mert az egyes foglalkozásokon, vallásfelekezeteken belül a házasságok időtartama, a feleség kora stb. hasonló megoszlást mutat. Tökéletesebb adatokhoz jutunk a halál által felbomlott házasságok termékenységének vizsgálatánál. Az erre vonatkozó adatgyűjtést statisztikai hivatalunk már négy évtizede folytatja. Minthogy itten befejezett házasságokról van szó, a termékenységi arányszámok természetesen magasabbak, mint amit a fennálló házasságok a népszámlálások idején mutatnak.

Az adatgyűjtés elején, az 1903—1905. évek átlagában az elhalt nők száz házasságából 416 gyermek született; ez az arányszám majdnem fokozatos süllyedéssel 1936—1938-ig 374-re csökkent. Látszik tehát, hogy itt a fogyás aránya sokkal kisebb, mint a fennálló házasságokban megállapított arányszámnak a csökkenése; ez utóbbi ugyanis — amint láttuk — csupán 10 év alatt, 1920-tól 1930-ig 362-ről 327-re esett vissza. Ennek a jelenségnek megvan a magyarázata abban,

hogy a halál által megszűnt házasságoknak legnagyobb része olyan, amely régebben kötött, tehát még olyan időben, amikor a születéskorlátozás kárhuzatos szokása nem volt annyira divatban, mint az újabban kötött házasságokban. Majd amikor ezek az utóbbi házasságok fognak tömegesen megszűnni halálozás folytán, akkor fog mutatkozni a csökkenésnek a nagyobb mértéke. Ami most már a latin és görög szert, katolikusok szerepét illeti, az ilyen módon megállapított arányszámokban mindenesetre itt is konstatálható, hogy mind a két szertartású katolikusok arányszáma, különösen a görög katolikusoké, eddig még magasabb az országos átlagnál. 1938-ban pl., amikorról utolsó adatunk van a trianoni Magyarországáról, a 375-ös országos aránnyal szemben a latin szert, katolikusok aránya 386, a görög-katolikusoké meg éppen 450. Mind a két nagy protestáns felekezeté jóval alatta marad ezeknek az arányszámoknak, az evangélikusoké csak 371, a reformátusoké pedig 349. Nem szabad azonban elhallgatnunk, hogy itt is mutatkozik ugyanaz a jelenség, mint a másik módszer szerint kiszámított arányszámok esetében, hogy t. i. a *latin szert, katolikusok arányszáma mindig jobban közeledik az országos átlaghoz*, tehát gyorsabban süllyed, mint az országos átlag, a reformátusoké pedig, amely igaz, hogy állandóan alacsonyabb az országos átlagnál, de önmagában alig változik. A reformátusok tehát ezeket az alacsonyabb arányszámokat kétségtelenül jobban tartják, mint a katolikusok a magasabb, tehát nagyobb termékenységet jelző arányszámokat.

Még nagyon sok érdekes adatot lehetne felső-

rolni a születéscsökkenés részleteinek megvilágítására, ha a szóban forgó arányszámokat a házasság tartamával vagy a feleség életkorával vetnők össze. Erre azonban ennek az előadásnak keretében nincsen mód. Annyi mindenesetre megállapítható a közölt számokból is, hogy Magyarország *katolikus népességének házassági termékenysége ma még meghaladja az országos átlagot*, tehát lehetővé teszi azt, hogy a katolikus népesség jobban szaporodjék, mint a másvallású lakosság, ami a népszámlálások tanúsága szerint eddig még be is következett. A jelek azonban azt mutatják, hogy a katolikusok házassági termékenysége, különösen a városba tódulás, az elvárosiasodás és az iparforgalmi foglalkozásokra való gyorsabb áttérés következtében rohamosabban csökken, mint a másvallásúaké; az a szaporodási előnye tehát a katolikusságnak, ami azelőtt megvolt és ami a népességben való térfoglalását is lehetővé tette, fokozatosan megszűnik. Ha katolikusságunk ezt az előnyét meg akarja tartani, még nagyobb buzgalommal kell a családvédelmet és a vallásosságot, amely ezekből a jelekből kitetszőleg is kialvóban van, minden eszközzel előmozdítani. Nemcsak egyházunk érdeke ez, hanem a magyarságé is, amelynek kétharmadát a katolikusok alkotják.